

MEJE KATASTRSKIH OBČIN POD KRIMOM: PO SLEDEH MEJE MED BISTRO IN ENGELSHAUSI IZ LETA 1726

THE CADASTRAL MUNICIPALITY BOUNDARIES UNDER KRIM: THE BOUNDARY BETWEEN BISTRA AND ENGELSHAUS FROM 1726

Mihaela Triglav Čekada

UDK: 347.193:528.44 (497.4)(091)
Klasifikacija prispevka po COBISS.SI: 1.01
Prispelo: 3. 5. 2023
Sprejeto: 19. 7. 2023

DOI: 10.15292/geodetski-vestnik.2023.03.325-342
SCIENTIFIC ARTICLE
Received: 3. 5. 2023
Accepted: 19. 7. 2023

IZVLEČEK

Meje še danes veljavnih katastrskih občin pogosto potekajo po veliko starejših lastniških mejah fevdalnih gospoств. Tako v osrednji Sloveniji v gozdovih pod Krimom najdemo mejnike današnje katastrske občine Preserje, ki temeljijo na nekdanji meji med kartuzijo Bistra in gospostvom Ig iz leta 1726. Namen prispevka je predstaviti ohranjene mejnike na tem območju. Ohranjeni mejniki so visoki okrog 80 centimetrov in okrašeni z grboma kartuzije Bistre in gofov Engelshausov (takratni lastniki gospostva Ig), zaporedno črko ter letnico 1726. Leta 1748 so to mejo privzeli kot mejo med notranjskim in gorenjskim okrožjem Kranjske v habsburški monarhiji. Nato so jo v okviru franciscejske katastrske izmere leta 1823 prevzeli kot mejo katastrskih občin, to vlogo pa je ohranila vse do danes. Na franciscejskih katastrskih načrtih najdemo enajst lokacij mejnih kamnov, oštevilčenih z letnico 1726 in zaporedno črko od B do M. Danes na teh lokacijah še vedno najdemo dva originalna mejnika, okrašena z grbi in letnico 1726, dva uničena originalna mejnika ter tri verjetno zamenjane mejnike brez napisov in grbov. Pregledali smo tudi lokacije na še starejši vzhodni meji kartuzije Bistra, na kateri pa danes večinoma najdemo le povojne trigonometrične točke nižjih redov, le na Smrekovcu pod Rakitno najdemo še en starejši mejnik, ki pa nima napisov ali grbov.

KLJUČNE BESEDE

mejnik, katastrska občina, trigonometrične točke, kartuzija Bistra, grofje Engelshaus, gospostvo Ig, nekdanja okrožja, 1726

ABSTRACT

The borders of the cadastral municipalities that are still valid today are in many cases based on much older borders of feudal estates. Thus, in central Slovenia, in the forests below mountain Krim, we still find old boundary marks representing today's cadastral municipality of Preserje, which are based on the former border between the Bistra Carthusian monastery and the Ig estate from 1726. The preserved boundary marks are about 80 cm high, have carved sequential letters, the year 1726 and coats of arms of the Bistra and the earls Engelshaus (the owners of the Ig estate at that time). In 1748, this boundary was adopted as the boundary between the Notranjska (Inner) and the Gorenjska (Upper) districts of the Carniola region in the Habsburg Monarchy. At the time of the Franciscan cadastral survey in 1823 it was adopted as cadastral municipality border. On the Franciscan cadastral maps, we found eleven locations marked with 1726 and letters from B to M. Today, at these locations, we still find two original, two destroyed original boundary marks and three later replaced boundary marks without any inscriptions or coats of arms. We also examined locations on even older eastern border of the Bistra Carthusian monastery, where mainly post-war trigonometric points of lower orders can be found today; only on the hill Smrekovec under Rakitna another older boundary mark without inscriptions or coats of arms is still preserved.

KEY WORDS

boundary marks, cadastral municipality, trigonometric points, Carthusia Bistra, Engelshaus, Ig estate, former districts, 1726

1 UVOD

Trigonometrične točke, ki hkrati stojijo na mejah katastrskih občin, nam lahko postrežejo z zanimivimi starejšimi tipi geodetskih znamenj (Triglav Čekada et al., 2022a, 2022b). Na njih so občasno še ohranjeni mejniki katastrskih občin, ki so lahko imeli med franciscejsko katastrsko izmero dvojno vlogo katastrskega in trigonometričnega znamenja. Na mejah katastrskih občin, ki so nekdaj razločevale še gospostva, nekdanja okrožja ali nekdanje dežele, so se ponekod lahko ohranili še mejniki, ki so bili postavljeni že v 17. ali 18. stoletju (Kozorog, 2008; Lisec et al., 2020; Triglav Čekada et al., 2021a in 2021b; Zorn in Mikša, 2022), kar je izjemna kulturna dediščina, ki je postala predmet pomembnih raziskav v širši regiji (Bradara in Kuzmanović, 2017; Hiermanseder in Twaroch, 2020; Zorn in Mikša, 2021; Ernst et al., 2022).

Enega takih geodetskih zakladov smo našli na vrhu hriba Kamenica pod Krimom, kjer nas je poleg poveljnega tipa trigonometričnega znamenja III. reda čakal z mahom prekrit del odlomljenega stebra starejšega datuma. Po odstranitvi mahu sta se na njem razkrila dva grba, letnica 1726 in črka M (slika 1). V članku predstavljamo zgodovinski oris obravnavane meje in mejnih kamnov, ki smo ga pripravili na podlagi sistematičnega pregleda starejših zemljiškokatastrskih načrtov, terenskih preverb in literature. Izkazalo se je, da so taki mejniki nekoč razmejevali kartuzijo Bistro in gospostvo Ig, po letu 1748 je tod tekla tudi meja med notranjskim in gorenjskim okrožjem dežele Kranjske.

Slika 1: Levo poveljno trigonometrično znamenje III. reda št. 330 na vrhu hriba Kamenica in desno zgoraj ostanek nekdanjega stebra, ki je označeval mejo katastrskih občin.

2 METODOLOGIJA

Metodologija raziskave obsega študijo arhivskih gradiv, ki ponujajo razlago zgodovinskega konteksta postavitve mejnih znamenj iz leta 1726 na vzhodni meji katastrskih občin Preserje in Rakitna, ter samo terensko inventarizacijo prostora, s katero smo želeli preveriti, koliko teh mejnih znamenj se je ohranilo vse do danes, kje stojijo in v kakšnem stanju so.

Po najdbi prvega mejnika na meji katastrske občine Rakitna z letnico 1726 na Kamenici smo pred naslednjimi terenskimi pregledi preučili arhiv prostodostopnih zemljiškokatastrskih načrtov s tega območja v aplikaciji eZKN (eZKN, 2018). V njej lahko pregledujemo skenirane zemljiškokatastrske načrte iz arhiva Geodetske uprave Republike Slovenije ter dostopamo do skeniranih zemljiškokatastrskih načrtov franciscejskega in reambulančnega katastra v virtualni čitalnici Arhiva Republike Slovenije (AS, 2023). Organiziranost in pomen nomenklatur arhivskega gradiva starih katastrov iz Arhiva Republike Slovenije je podrobno opisal že Triglav (2009; 2018), zato tukaj podajamo le osnovno razlago nomenklatur, na katere se bomo sklicevali v nadaljevanju:

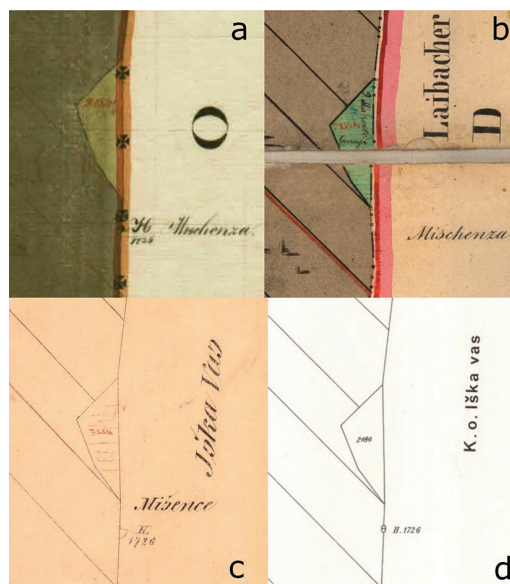
- Arhiv GURS: eZKN ime datoteke, npr. eZKN 1705_2880_0064.djvu, kjer prva številka 1705 pomeni številko katastrske občine (1705 je Preserje), druga modul merila načrta, na koncu pa je še različica lista zemljiškokatastrskega načrta, ki pokriva to območje.
- Arhiv RS: signatura PE, ki jo razložimo na primeru SI AS 176/A/A133/g/A15 (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=233458>), kjer SI AS 176 označuje franciscejski kataster za Kranjsko, oznaka SI AS 181 pa reambulančni kataster za Kranjsko. Nadalje v nomenklaturi sledi oznaka A za postojnsko ali L ljubljansko ali N novomeško kresijo, A133 pomeni katastrsko občino Preserje v postojnski kresiji, s označuje spisovni del arhiva (tekstovni dokumenti) in g grafični del arhiva. V grafičnem delu sledi še oznaka A15, ki pomeni list zemljiškokatastrskega načrta.

Letnico nastanka posameznega zemljiškokatastrskega načrta smo večinoma prepisali iz samih zemljiškokatastrskih načrtov, to je neposredno iz skeniranih dokumentov.

Na franciscejskih zemljiškokatastrskih načrtih so mejniki z letnico 1726 večinoma posebej označeni s topografskim znakom za mejnik (slika 2), vendar ni nujno, da so se vsi ohranili. Ob nekaterih mejnikih je zapisana še zaporedna črka (od B do M), letnica in ledinsko ime. Na kasnejših zemljiškokatastrskih načrtih, to je vse do sredine dvajsetega stoletja, je večina lokacij ostala označena kot mejnik, se pa postopoma izgublja pripis ledinskega imena in letnice. Nekateri so ostali označeni tudi še na zemljiškokatastrskih načrtih iz 1980. let, ki temeljijo na tistih iz leta 1952.

Vzhodni meji katastrskih občin Preserje in Rakitna večinoma potekata po gozdovih pod Krimom, zato med primerjavo starih zemljiškokatastrskih načrtov s sedanjimi katastrskimi podatki hitro ugotovimo, da se parcele v zadnjih dvesto letih tod niso veliko spreminjale, torej lahko današnje lokacije mejnikov razmeroma hitro določimo že samo s primerjanjem geometrije parcelnih mej med franciscejskimi zemljiškokatastrskimi načrti in današnjim stanjem na zemljiškokatastrskem načrtu. Tudi hiter pregled v pregledovalniku zemljiškokatastrskih postopkov PREG (PREG, 2022) ne pokaže veliko izvedenih katastrskih postopkov na tem območju, kar nam je močno olajšalo iskanje potencialnih lokacij, kjer bi v naravi lahko še stali stari mejniki.

Identifikaciji potencialno zanimivih lokacij je sledil terenski pregled, kjer smo posamezni mejnik iskali v radiju dvajset metrov okrog presečišča mej, kot so prikazane v današnjem zemljiškokatastrskem načrtu. Posamezno predvideno lokacijo smo na terenu iskali na podlagi izrisa zelo podrobnega digitalnega modela reliefa, pripravljenege iz državnih lidarskih podatkov, in z metodo izmere GNSS RTK. Kot bo razvidno iz rezultatov, smo na terenu na nekaterih potencialnih lokacijah mejnikov našli starejše kamnite mejnike, naravne skale ali pa le presečišča nekdanjih poti.

Slika 2: Oznaka lokacije ohranjenega originalnega stebra H 1726 Mišence (danes Mišnice) na zemljiškokatastrskih načrtih iz let: a) 1823 (vir: SI AS 176/A/A133/g/A15), b) 1869 (eZKN 1705_2880_0064), c) 1896 (eZKN 1705_2880_0048) in d) na reprodukciji načrta iz leta 1952, stanje iz 1981 (eZKN 1705_2880_0024).

3 ZGODOVINA MEJNIH SPOROV MED KARTUZIJO BISTRO IN IŽANSKIMI GOSPODI

Za razumevanje zgodovinskega konteksta poteka obravnavanih mej katastrskih občin pa tudi starih označb na najdenih mejnih kamnih je treba poznati zgodovinski razvoj lastniške oziroma parcelne strukture obravnavanega območja. Nekdanji kartuzijanski samostan v Bistri, imenovan tudi Freudenthal, je leta 1255 ustanovil koroški vojvoda Bernard Spanheimski. Leta 1782 pa ga je v okviru svojih reform ukinitel cesar Jožef II., ki je bil zaslužen tudi za jožefinsko katastrsko izmero. Nemško ime Freudenthal, ki se je uveljavilo v 17. stoletju, je nastalo iz latinskega opisnega poimenovanja »vesele oziroma prijetne doline v Borovnici« in tudi samega poimenovanja Borovnice, za katero že v 14. stoletju zasledimo različico Freudnic (Kobe, 1961; Mlinarič, 2001, str. 23). Iz poimenovanja Freudenthal izhaja tudi črka F, ki jo najdemo na prsih dvoglavega orla na grbu kartuzije Bistra (slika 3a).

Prvi ohranjeni opis meje kartuzije Bistra je iz leta 1264: začela se je pri nekdanji skali nad vodo na sotočju Ljubljanice in Borovniščiце, potem je tekla ob bregu Ljubljanice do Podpeči, potem mimo vasi Kamnik pod Krimom v smeri današnje Rakitne, od tu proti zahodu do Cerknice in nato naravnost proti severozahodu k mejni črti, ki je ločevala območje oglejskega patriarha od ozemlja koroškega vojvode, do Logatca, nato do planine »Brekovica«¹, s te planine pa preko grebenov do gore nad vasjo Tunjca² in končno severozahodno od Vrhnike do združitve z izhodiščno točko (Kobe, 1961; Mlinarič, 2001, str. 37) (slika 4).

¹ Predvidevamo, da gre za današnjo planino Zaplana.

² Tunjca se kasneje omenja v nekem sporu kot voda in ne vas (Mlinarič, 2001, str. 78), nadalje je v urbarju iz leta 1659 popisana lastnina Župnije Tunjca pri Podlipi (Mlinarič, 2001, str. 433). Iz tega sklepamo, da je bil to eden izmed pritokov današnjega potoka Podlipsčica v Podlipski dolini, ki ga najdemo poimenovanega kot »Tonjca B.« še na kartah III. vojaške topografske izmere Avstro-ogrske v merilu 1 : 25.000 iz let 1869–1887 (glej <https://maps.arcamum.com/en/>).

Slika 3: Grba s podrtega mejnika M 1726 na vrhu hriba Kamenica: a) kartuzije Bistra – dvoglavi orel s črko F na prsih in b) grofov Engelshausov – angel s krili na desni strani, v levo pa izteguje roke z žezlom, na vrhu katerega je zvezda.

Kartuzija Bistra je na zahodu in deloma jugu najprej mejila na lastnino gospodov Auerspergov oziroma gospodov Turjaških. Ti so izansko gospostvo leta 1564 zastavili, potem pa ga 1581 dokončno prodali Engelshausom, ki naj bi prišli z Bavarske. Najprej so postali lastniki izanskega gradu Iški turn, kmalu zatem pa še gradu Zonek (Sonnegg). Engelshausi v nadaljnjih stoletjih povečujejo svojo posest in se vzpenjajo po družbeni lestvici. Leta 1681 so povzdignjeni med barone, leta 1709 pa je Janez Erazem Engelshaus dosegel celo grofovski naziv. Leta 1752 zaradi prekomernega zadolževanja uvedejo prisilno upravo gospostva, kar pomeni prelomnico v zgodovini družine. Zadnji Engelshaus, ki je še gospodaril kot izanski graščak, je bil Ignac Marija, poročen s turjaško grofico Rozalijo, preko katere so Turjaški prevzeli ubožano izansko gospostvo. Kot dediči brez lastnine so se potomci Ignac Marije raztepli po svetu. Sredi 19. stoletja so tudi izumrli po moški liniji (Preinfalk, 2016). Kot vidimo na sliki 2b, je na njihovem grbu upodobljen angel s krili, ki z obema rokama drži žezlo z zvezdo na konici (Preinfalk, 2016; Stanič in Jakopič, 2005).

Zelo pomemben za našo zgodbo je sin prvega grofovskega Engelshausa Franc Sigismund (1692–1733), ki je bil tudi oče zadnjega izanskega graščaka z gradu Zonek, ki je še nosil ime Engelshausov (Preinfalk, 2016). Franc Sigismund je namreč 30. 6. 1725 s takratnim priorjem kartuzije Bistra Jakobom Klopferjem podpisal razdelilno pogodbo, s katero sta odkupila gozdove pod Krimom od vicedomskega urada na Kranjskem in si ju razdelila. V pogodbi je tudi opredeljeno, da morata postaviti nove mejnike (Mlinarič, 2001, str. 358). Mejniki si sledijo od griča Sv. Ana nad Podpečjo do hriba Kamenica, ki stoji tri kilometre južneje od Krima, in tod danes poteka vzhodna meja katastrske občine Preserje (številka katastrske občine 1705) s katastrskimi občinami Jezero (1703), Vrbljene (1706) in Iška vas (1707). Franc Sigismund je od očeta podedoval še razmeroma dobro stoječe posestvo, nakar je tudi sam nakupil kar nekaj posesti, pred gozdovi pod Krimom še dvor v Mateni. Vendar naj bi imel večje izdatke od dohodkov, kar je glede na ohranjene dokumente poskušal reševati z nepravilnim povečevanjem tlake in spreminjanjem starih urbarjev³ (Preinfalk, 2016).

³ Tudi njegova žena Marija Rosalija naj bi bila od sile, nekega svojega izanskega podložnika je denarno kaznovala, ker naj bi dal brez njenega dovoljenja solati sina, da bi se naučil branja in pisanja (Preinfalk, 2016)!

Večina ohranjenih dokumentov, ki jih lahko povežemo z nekdanjimi gosposkami, se navezuje na njihovo pridobivanje posesti in spore glede mej s sosedi. Pri tem ni bilo gospostvo kartuzije Bistra nobena izjema, Mlinarič (2001) je dogodke podrobno popisal v obsežni knjigi Kartuzija Bistra, ki nam je močno olajšala iskanje zgodovinskih dejstev, povezanih z mejnimi kamni iz leta 1726. Tu se bomo omejili le na zgodovino sporov na vzhodni strani kartuzije oziroma na kasnejši vzhodni meji med okrajema Bistra in Ig (slika 4).

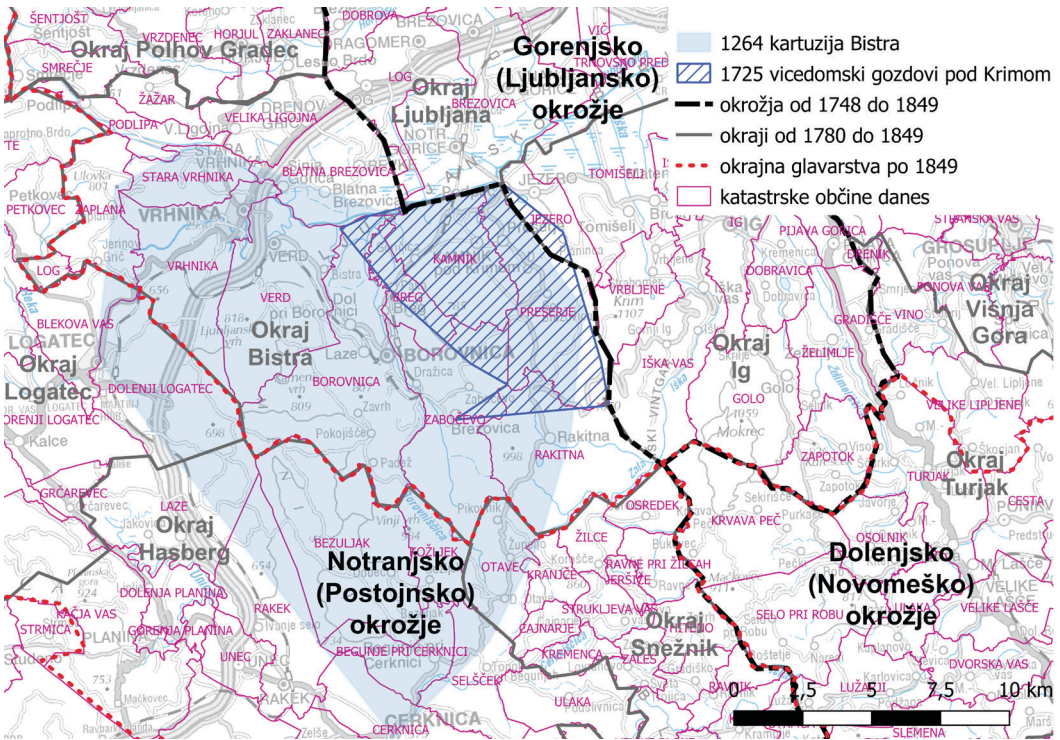
Da bi podložniki razumeli, h kateri gosposki spadajo, so v sedemnajstem in osemnajstem stoletju redno opravljali oklice in obhode mej, ki so bile zapisane v urbarjih. V Triglav Čekada et al. (2022b) smo omenili oklice in obhode okrajnih meja na Primorskem: švarceneške meje ter meje med tolminskim in bovškim okrajem. Na Štajerskem imamo ohranjen zapis o rednih obhodih meje trga Ljubno ob Savinji enkrat na sedem let, ki so bili odredeni v listini iz leta 1792 (Videčnik, 1997, str. 14). Tudi meje bistriške kartuzije so redno oklicevali in objezdili, da podložniki ne bi pozabili, kam sodijo. Oklice in objezde mej med Bistra in vicedomskim uradom so od začetka 17. stoletja izvajali na binkoštni ponedeljek. Podložniki so se najprej zbrali ob cerkvi sv. Miklavža na Pakem, kjer je velikokrat prišlo tudi do hude krvi, če podložniki enega ali drugega gospostva niso stali na pravi strani meje. Na vsakoletnih oklicih mej v letih od 1671 do 1676 je bilo nekaj pravih incidentov, prerivanj in preteпов, ki so jih naknadno reševali na višjih ravneh (Mlinarič, 2001, str. 319–322). Takrat je meja vicedomskega urada potekala (Mlinarič, 2001, str. 356) »od Podpeči na Planinski grič (579 m), od tu na Veliki Koren (1005 m), nato na Kamenico (1050 m), nato na Brezovico pri Borovnici, na Smrekovec (959 m), nato na Zupenco in na hrib z imenom 'Wuzeckh'⁴ ter do cerkve na Pakem in končno na rečico Bistra« (slika 4). Na zahodu je vicedomski urad mejil na gospostvo Bistra, na vzhodu pa na gospostvo Ig.

Že pred tem so si na vzhodni meji kartuzije Bistra sledili različni spori med podložniki treh gospostev, to je kartuzije Bistra, izanskega gospostva in vicedomskega urada, ki so v gozdovih med Podpečjo in Rakitno lahko ponekod istočasno izkoriščali gozd za pridobivanje lesa in drv za lastno uporabo, pašo živine in druga dela. Dokumentirani spori zaradi rabe gozdov so se pričeli v letu 1607, nadaljevali v letu 1610, predvsem zaradi slabe razmejitve. Leta 1656 nastane spor zaradi meje pri Podpeči, kjer kljub skupnemu obhodu sporne meje v letu 1666 niso dosegli zadovoljive rešitve, kar je privedlo do ponovnega spora zaradi gozdov v okolici Smrekovca pri Brezovici pri Borovnici v letu 1677 (Mlinarič, 2001, str. 319–322). V letu 1703 se vnamejo spori zaradi gozda v okolici Rakitne. Takrat sta prior Hugo Muregger in prvi baron Engelshausov Janez Erazem sklenila pogodbo, s katero sta razmejila svojim podložnikom, kje imajo pravico do lesa, ribolova in drugih koristi. Meja je potekala (Mlinarič, 2001, str. 313–314) »od Rakitne do križa, ki sta ga dala postaviti na skupne stroške kartuzija in gosposčina, in do kraja, kjer se spojita potoka Zala in Iška, ter do hriba z imenom Kamenica«. Zelo verjetno pomenita Rakitna in križ isto lokacijo, saj stoji v Rakitni cerkev sv. Križa, ki ima na portalu letnico 1677, ko naj bi bila prvič predelana (Rakitna, 2021) – torej sta jo verjetno na skupne stroške postavljali ali prenavljali kartuzija in gosposčina Ig. Bistriški podložniki so smeli izkoriščati gozd južno pod to mejo, Engelshausovi podložniki pa severno od nje.

Leta 1706 se ponovno pravdajo zaradi samostanskih podložnikov, ki naj bi nedovoljeno pretirano posekali gozd pod Srebotnikom (786 m) južno pod Kamnikom pod Krimom, tu naj bi posekali več kot polovico gozda. Nekaj let kasneje, leta 1710, naj bi bistriški podložniki močno iztrebili gozd pri Podpeči. Zato v letu 1713 sledi dopis, da je treba pregledati stanje deželnih gozdov vicedomskega

⁴ Neznano.

urada pri Podpeči, Krimu in Smrekovcu. Spori so se nadaljevali vsaj do leta 1717, ko so ponovno preiskovali kršitve lovskih pravic na omenjenem vicedomskem ozemlju (Mlinarič, 2001, str. 332–343). Vmes so neposlušnim podložnikom, ki so spravljali les na napačni strani meje, večkrat zaplenili vole, vzrove in posekan les.

Slika 4: Spreminjanje meje kartuzije in okraja Bistra v letih od 1264 do 1849. Okraji iz obdobja 1780–1849 so podani v obsegu, kot so prikazani na načrtih francisjskega katastra, ki je bil za to območje izdelan v letih od 1823 do 1825. Slovenska poimenovanja okrajev so povzeta po Žontar (1980). Obseg okrajnih glavarstev, ki so po letu 1849 nadomestila predhodna okrožja in okraje, je povzet po Dolinar et al. (2011).

Spore so želeli enkrat za vselej rešiti z razdelitvijo in prodajo deželno knežjih gozdov vicedomskega urada med gospodstvom Bistra in Ig. Po podpisu pogodbe med priorjem Jakobom Kloppejem ter grofom Francem Sigismundom Engelshausom v letu 1725 so do konca leta 1727 zaključili plačila in postavljanje mejnikov, na katerih še danes najdemo grba obeh gospodstev. Zadnji je podpis na kupoprodajno pogodbo pridal deželni knez 8. junija 1726, zato mejniki nosijo to letnico. Bistriški samostan je sicer želel tem sporom narediti konec že v letu 1669, ko so želeli odkupiti deželno knežje gozdove vicedomskega urada, a jih ljubljanski magistrat takrat še ni hotel uslišati (Mlinarič, 2001, str. 355–356).

Z letom 1748 ta meja postane del meje med novonastalima notranjskim in gorenjskim okrožjem dežele Kranjske in ostane v veljavi vse do leta 1849 (Golec, 2014; Dolinar et al., 2011). Okrožji sta se po restavraciji avstrijske oblasti preimenovali v postojnsko in ljubljansko okrožje. Okrožja so bila razdeljena na manjše enote, imenovane okraji. Od leta 1780 naprej je meja tod delila naborna okraja

RECEZIRANI ČLANKI | PEER-REVIEWED ARTICLES

S | J | EN

Bistra (Freudenthal) in Ig (Sonnegg), ki se po letu 1814 imenujeta okrajni gosposki (Žontar, 1980; 2006). Po letu 1849, ko so bila okrožja in okrajni odpravljeni, osnovna upravna enota postanejo nova okrajna glavarstva. Takrat celotno območje spada pod okrajno glavarstvo Ljubljana, katerega južna meja z okrajnima glavarstvoma Logatec in Kočevje je takrat potekala po južni meji nekdanjih okrajev Bistra in Ig, to je skozi Vrbico (slika 4). Vrbica, ki stoji na nekdanji tromeji okrožij in štirimeji okrajev, je v naravi zaznamovana z večjo naravno skalo na sotočju rek Zala in Iška na koncu Iškega vintgarja. V času Dravske banovine je bila to južna meja Ljubljane okolice. Njen del z ohranjenim lomom v Vrbici postane po letu 1955 meja med okrajema Ljubljana in Kočevje, po 1966 pa meja občine Ljubljana Vič-Rudnik (Dolinar et al., 2011).

4 REZULTATI

V tem poglavju predstavljamo rezultate terenske identifikacije starih mejnih znamenj na mejah obravnavanih katastrskih občin, ki smo jo izvedli na podlagi pregleda arhivskih gradiv zemljiškokatastrskih načrtov ter drugih zgodovinskih virov.

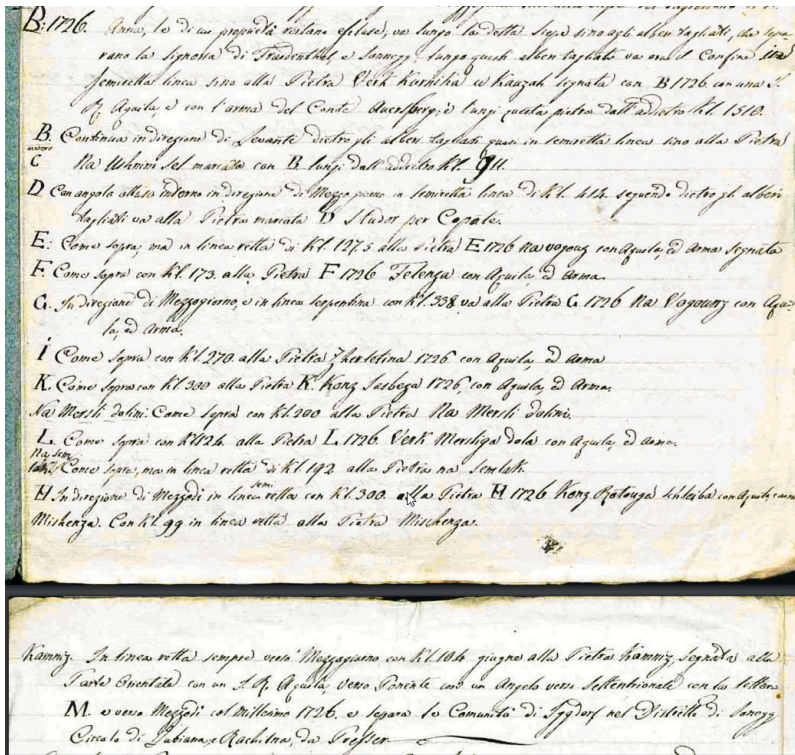
4.1 Lokacije, označene na starih preglednih katastrskih načrtih z letnico 1726

V spisovnem delu franciscejske katastrske izmere katastrske občine Preserje najdemo zabeleženo, da so privzeli v franciscejsko katastrsko izmero lokacije mejnikov med Bistro in Engelshausi iz leta 1726, označene s črkami od B do M (SI AS 176/A/A133/s, 1824). Tudi v spisovnem delu katastrske občine Rakitna je navedeno, da je meja privzeta od preteklih gospostev Bistra in Ig (SI AS 176/A/A139/s, 1824). Poleg opisa oziroma naštevanja lokacij, označenih s črkami (slika 5), so te označili tudi na preglednih katastrskih načrtih franciscejske katastrske izmere s stiliziranim kamnom. Vsaka lokacija je označena vsaj z letnico 1726, večina ima poleg letnice še črko, od B 1726 do M 1726, na starejših načrtih pa imajo povečini dodano še ledinsko ime (slika 2). Oznake in ledinska imena smo prepisali v tabelo 1 in jih označili na sliki 6. Kot zanimivost omenimo še, da je v spisovnem delu franciscejske izmere katastrske občine Preserje s črkami označenih 11 lokacij (SI AS 176/A/A133/s, 1824), na zemljiškokatastrskih načrtih pa manjka črka G. Na načrtih so poleg mejnikov, ki so označeni s črkami, še tri lokacije označene s stiliziranim kamnom, ki predstavlja mejnik: (K11) Za mlakam je označena samo z letnico 1726, (K4) tromeja katastrskih občin Preserje, Jezero in Vrbljene zraven lokacije Vrh Lopate je označena s številko 1, (K9) dodatni mejnik okrog 250 metrov severno nad lokacijo L pa nima nobenega pripisa. Na meji med katastrskima občinama Rakitna in Iška vas je narisana še en mejnik, ki ima dodano samo topografsko ime Taterman (K14). V stičišču štirih katastrskih občin (K15) na kamnitem osamelcu Vrbica, ki stoji na sotočju rek Iška in Zala, pa naj bi bile v času franciscejske katastrske izmere v skalo vklesane črke A.L.N. 1823 (SI AS 176/A/A139/s, 1824).

V nasprotju s predhodno mejo vicedomske posesti, ki je potekala po vrhovih hribov (Planinski grič, Veliki Koren, Kamenica, Smrekovec nad Rakitno), pa je večina mejnikov iz leta 1726 postavljenih na topografskih prevalih oziroma sedlih. Prevalu so pred dvesto leti rekli vrh, poimenovanje sedlo pa naj bi se uveljavilo šele kasneje (Badjura, 1953, str. 90–108). Tako stara topografska imena Vrh Kurnika, Vrh Lopate, Vrh Jamnika ne pomenijo samega vrha hribov, ampak vršne točke prevalov. Vse lokacije

nekdanjih mejnikov od B do M, razen tromeje katastrskih občin 1 in M na vrhu Kamenice, ki sta na vrhu hribov, najdemo na prevalih v bližini nekdanjih in tudi današnjih gozdnih poti.

Slika 5: Izsek iz opisa meje katastrske občine Preserje iz spisovnega dela franciscejske zemljiškokatastrske izmere iz leta 1824 (vir: SI AS 176/A/A133/s, 1824, <https://vac.sjas.gov.si/vac/search/file?uodid=359306&id=35110>).

Na terenu smo na 15 identificiranih lokacijah nekdanje vzhodne meje kartuzije Bistra iz leta 1726 našli:

- dva originalna še stoječa mejnika višine med 78 cm in 1 m s piramidnim vrhom z delno ohranjenimi grbi in letnico 1726: D na prevalu Vrh Jamnika (slika 7) in H na prevalu Mišnice (slika 8),
- polomljen originalen mejnik z grbi in napisi – M na vrhu hriba Kamenica (sliki 2 in 3),
- en mejnik višine 80 cm s piramidnim vrhom brez napisov na prevalu Za Mlakam ob glavni cesti proti Igu (točno na nasprotni strani ceste je današnja kovinska tabla, ki nam pove, da prestopamo občinsko mejo) (slika 9a),
- en izruvan močno poškodovan mejnik na prevalu Konc Jazbeca (slika 9b),
- dva mejnika višine od 30 do 40 cm trapezne oblike brez napisov: E na prevalu Vrh Lopate (slika 9c) in F na prevalu brez ledinskega imena (slika 9d),
- en grebenček naravnih skal na vrhu hribčka nad prevalom Vrh Lopate (K4),
- en kamniti osamelec večjih dimenzij v Vrbici (K15).

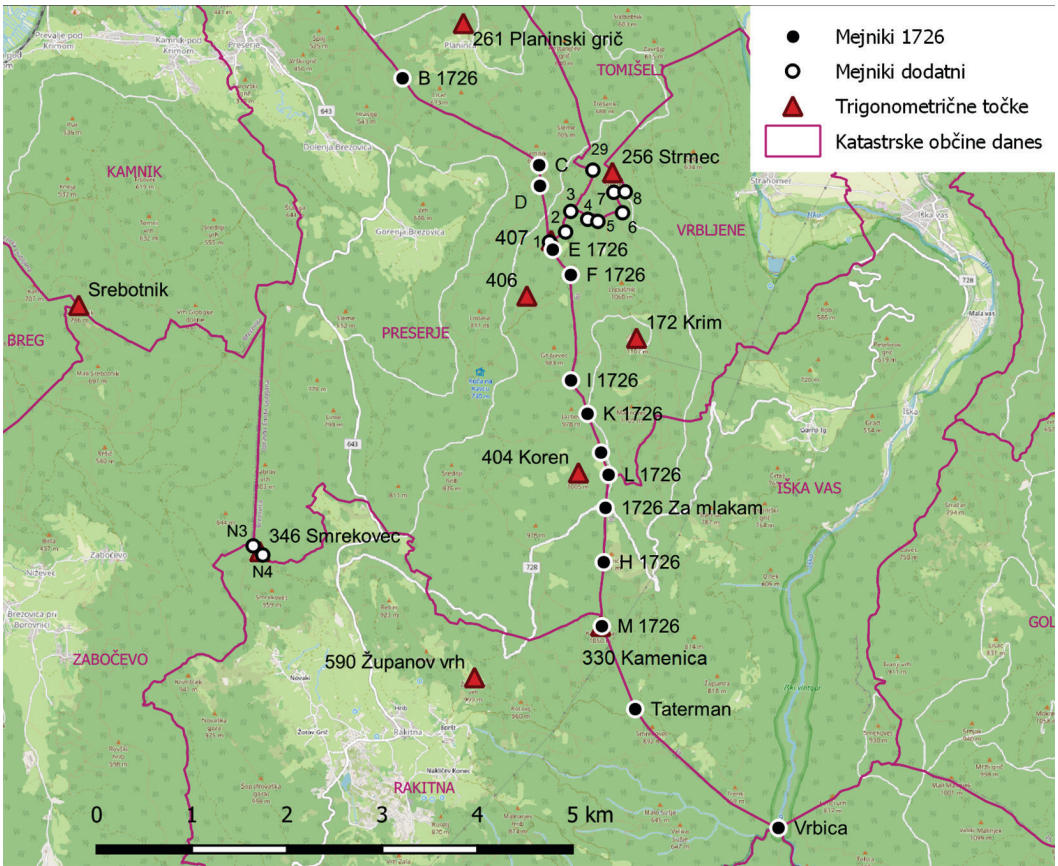
Vsi ohranjeni mejniki na izvornih lokacijah iz leta 1726 imajo še danes vlogo mejnika katastrskih občin. Če sledimo meji katastrske občine Preserje od Kamenice proti severu do mejnika D na prevalu Vrh Jamnika, velikokrat na teh mejnikih oziroma bližnjih drevesih najdemo ostanke črt rdeče barve

(slike 7, 9c in d) ali celo rdeče trikotnike z belim središčem (slika 9a), s katerimi so gozdarji označili to mejo. Trikotnik je žal zelo podoben Knafelčevi planinski markaciji, zato zna pohodnike zavesti na napačno pot.

Preglednica 1: Na terenu preverjene lokacije meje med kartuzijo Bistra in gospostvom Ig iz leta 1726, na katerih so na starejših preglednih zemljiškokatastrskih načrtih izrisani mejniki (vir: eZKN, GURS, AS).

Št.	Oznaka na franciscejskem načrtu	Staro ledinsko ime (današnje ime)	Podroben opis mejnika katastrskih občin
K1	B 1726	Verh Kurnika Kouzah	NI
K2	C	Vrh Šentanska hriba	NI
K3	D	Vrh Jamnika	Originalen mejnik delno poškodovan; napis D, letnica 1726, delno ohranjen grb kartuzije Bistra, višina 78 (50 cm do roba piramidnega vrha), presek 30 × 26 cm.
K4	1	Vrh Lopate (Lopata)	Tromeja k.o. Preserje, Jezero in Vrbljene, na vrhu hribčka nad sedlom Lopata; osamljen grebenček iz naravnih skal, ki imajo premer od 50 do 1 m. Okoli 25 m stran je ohranjeno povojno trig. znamenje IV. reda št. 407 (glej preglednico 2).
K5	E 1726	Vrh Lopate	Mejnik brez napisov na vrhu v obliki pravokotnega trapeza; višina 40 cm, višina do zoba 30 cm, presek spodaj 36 × 26 cm in zgoraj 16 × 26 cm.
K6	F 1726		Mejnik brez napisov na vrhu v obliki pravokotnega trapeza; višina 40, višina do zoba 33 cm, presek spodaj 48 × 24 cm, zgoraj 31 × 24 cm.
K7	I 1726	Čerletina	NI
K8	K 1726	Konc Jazbeca	Izravan mejnik; močno poškodovan del, ki je gledal iz zemlje, brez vidnih napisov, celotna višina 100 cm, 30 cm del, ki je gledal iz zemlje, presek dela, ki je bil v zemlji, 35 × 30 cm, nad zemljo 32 × 25 cm.
K9		brez	NI
K10	L 1726	Mrzla dolina	NI
K11	1726	Za Mlakam	Mejnik ob cesti, delno poškodovan, brez vidnih napisov; višina 84 cm, presek 25 × 18 cm, vrh v obliki piramide.
K12	H 1726	Mišence (Mišnice)	Originalen mejnik z grboma in napisom H ter letnico 1726; višina 100 cm, presek spodaj 34 × 32 cm, zgoraj 32 × 31 cm, vrh v obliki piramide, višina polja z grbom 31 cm.
K13	M 1726	Kamnic (Kamenica)	Odlomljen in podrt mejnik z grboma in napisom M ter letnico 1726; višina odlomljenega dela z grbi 72 cm, vrh v obliki piramide, presek 25 × 29 cm; ob njem trig. znamenje III. reda št. 330, trig. okraj 10 (glej preglednico 2).
K14		Taterman	NI
K15	A.L.N. 1823	Sovoden (Vrbica)	Kamniti osamelec večjih dimenzij ⁵

⁵ Ker fotografijo skale v Vrbiči najdemo na spletišču hribi.net (https://www.hribi.net/slika_goralski_vintgar_vrbica/2530), te lokacije na terenu nismo preverjali.

Slika 6: Razporeditev na terenu pregledanih mejnikov katastrskih občin iz franciscejskih katastrskih načrtov iz leta 1824 in pregledanih današnjih trigonometričnih točk (vir kartografske podlage: OpenStreetMap).

Slika 7: Ohranjeni in deloma poškodovani mejnik D na prevalu Vrh Jamnika (preglednica 1, št. K3): a) ostanek grba kartuzije Bistra – rep orla, b) D in c) letnica 1726.

Slika 8: Popolnoma ohranjeni mejnik H 1726 na prevalu Mišnice (preglednica 1, št. K12): a) grb Bistre z lepo razpoznavno črko F, b) pod vrhom stebra je letnica 1726 (zadnja številka je delno odbita) ter detajla c) grb Engelshausov in d) črka H.

Na šestih lokacijah starejših mejnikov nismo več našli. Na nekaj lokacijah sicer stojijo naravne skale (B in I), ki so nekoč lahko imele tudi funkcijo mejnikov, vendar je podobnih skal v bližnji okolici še veliko. Lahko, da se med njimi skrivajo tudi podrti in z mahom prerastli ostanki nekdanjih mejnikov. Večina lokacij, na katerih nismo več našli mejnikov, pa ima nekaj skupnega. Stojijo na križiščih večjega števila današnjih vlak za spravilo lesa, poti ali celo novejših razširjenih gozdnih cest: C, I, L, Taterman.

Ker se mejnika brez napisov E in F s svojo trapezoidno obliko razlikujeta od drugih ohranjenih mejnikov z napisi, ju ne moremo dokončno časovno umestiti. Verjetno sta bila postavljena kasneje in so z njima nadomestili uničene originalne mejnike iz leta 1726. Mogoče so ju postavili med franciscejsko katastrsko izmero ali pa še kasneje. Zato smo na terenu preverili še, kako se razlikujeta od drugih mejnikov, ki razmejujejo bližnje sosednje katastrske občine Jezero, Tomišelj in Vrbljene ter so prav tako označeni na načrtih franciscejske katastrske izmere. Obiskali smo devet lokacij, ki so na sliki 6 označene z belimi krogci in številkami od 1 do 8 ter 29. Na franciscejski katastrski izmeri so te lokacije označene s stiliziranim kamnom (št. 1, 2, 29), križem (št. 4, 5, 6, 7, 8) ali celo dvema križema (št. 3). Na vseh teh lokacijah

smo na terenu našli ali presečišča starejših poti ali naravne skale manjših velikosti (danes na primer iz tal gleda skalnata ploskev s premerom, manjšim od 50 centimetrov), a ni mogoče nedvoumno identificirati, da so to mejna znamenja. Ponekod je na lokaciji hkrati presečišče nekdanjih poti in tudi kakšna naravna skala. Umernih mejnikov na vseh devetih lokacijah nismo našli. Če podrobneje opišemo le tri lokacije, ki so na franciscejski katastrski izmeri nedvoumno označene s stiliziranimi kamni, danes tod najdemo: (1) grebenček iz naravnih skal (glej preglednico 1, št. K4), (2) križišče nekdanjih in današnjih gozdnih poti na vrhu prevala, precej razširjeno zaradi spravila lesa, najdemo tudi manjšo skalo in (29) križišče nekdanjih poti, danes je tu razmeroma široka gozdna cesta, prevozna tudi s terenskim osebnim vozilom.

Slika 9: Ohranjeni mejniki na lokacijah iz leta 1726: a) preval Za mlakam ob cesti proti Igu (preglednica 1, št. K11), b) izravnani mejnik K 1726 na prevalu Konc Jazbeca: razpokan del, obrastel z mahom, je nekoč gledal iz zemlje, gladek del je bil v zemlji (K8) (v ozadju vidimo glavno cesto, ki pelje na vrh Krima), c) F 1726 (K6) in d) E 1726 preval Vrh Lopate (K5).

4.2 Meja vicedomskega deželnega sodišča s kartuzijo Bistra in gospostvom Ig iz 17. stoletja

V gozdovih pod Krimom je pred letom 1726 meja deželnega sodišča z gospostvom Ig potekala od Sv. Ane do Planinskega griča, naprej na Koren in do Kamenice. Meja kartuzije Bistre z deželnim sodiščem pa od Kamenice do Brezovice nad Borovnico, do Smrekovca nad Rakitno, čez Zupenco, naprej čez neidentificiran hrib do cerkve v Pakem (šrafirano območje na sliki 4). Po terenskih pregledih trigonometričnih točk, ki so na vrhovih teh hribov (preglednica 2), ugotovimo, da ostankov starejših mejnih označb na njih ni najti. Izjemi sta le Smrekovec nad Rakitno in že prej omenjena Kamenica. Na obeh oziroma v bližini obeh najdemo poleg novejšega trigonometričnega znamenja še ostanke starejših klesanih mejnih znamenj (slika 10). Na Kamenici pa moramo izpostaviti še dejstvo, da se obe znamenji nahajata na

vrhu umetnega kupa kamenja, ki pa je lahko ostanek veliko starejših označb meje ali pa ima kak drug arheološki pomen. Zanimivo, da je ta kup kamenja izrisan na topografiji povojne trigonometrične točke, sam podrt mejnik pa ne (PREG, 2022). Na prevalu Zupenca nismo našli nobenih starejših mejnikov, tod je speljana obnovljena razširjena gozdna cesta, ki je brez težav prevozna z osebnim avtomobilom.

Na večini teh vrhov – Koren, Kamenica, Smrekovec, Srebotnik – najdemo lepe naravne kamnite grebene. Slednji trije še danes predstavljajo meje katarskih občin, ki temeljijo na konskripcijskih (nabornih) občinah, v letu 1770 (Žonkar, 2006) opredeljenih z naravnimi mejami. Mednje se uvrščajo tudi takšni naravni grebeni.

Na kratko se ustavimo še pri vrhu Smrekovec nad Rakitno (Na robu Smrekovca), na njem sta na franciscejski katastrski izmeri (slika 10a) označeni dve lokaciji kot mejnika katastrskih občin N3 in N4. N3 predstavlja tromejo katastrskih občin Preserje (1705), Zabočevo (2006) in Rakitna (1652), na točki N4 pa se lomi meja katastrskih občin Preserje in Rakitna. Na obeh lokacijah je na franciscejskih načrtih izrisan stiliziran kamen. V naravi umetno izdelani mejnik najdemo le na lokaciji N4 (slika 10b), na tromeji N3 pa najdemo le naravne skale (slika 10d). Mejnik N4 je lepo obdelan kamnit blok višine 60 cm, ki je zaobljen na vrhu (preglednica 2, št. T7). Na njem ni nobenih napisov, razen zastarane rdeče barve na vrhu, ki potrjuje tezo, da so ga uporabljali za mejnik. Mejnik tudi ni v ničemer podoben prej omenjenima mejnima znamenjema E in F, saj je na vrhu zaobljen.

Preglednica 2: Na terenu preverjene trigonometrične točke iz trigonometričnega okraja 10 (Ljubljana)

Št.	Ime	Št. trigonometrične točke, red	Podroben opis trigonometrične točke
T1	Planinski grič (580 m)	261., III.	Povojno granitno trig. znamenje: presek 15 × 15 cm, višina nad tlemi 19 cm, kratek križ; okoli 5 m pod vrhom so naravne skale višine 2 m in premera 3 m.
T2	Strmec (833 m)	256., IV.	Povojno granitno trig. znamenje okoli 8 m pod vrhom hriba: presek 15 × 15 cm, višina nad tlemi 25 cm, kratek križ; meja med k.o. Tomišelj in Vrbljene.
T3	Lopata (882 m)	407., IV.	Povojno granitno trig. znamenje: 16 × 16 cm, višina iz tal 6 cm, daljši križ; 2 m stran križ na skali z rdečo barvo – meja k.o. Jezero in Vrbljene.
T4		406., IV.	Izpuženo povojno granitno trig. znamenje: presek 15 × 15 cm, celotna dolžina 61 cm, daljši križ.
T5	Koren (1005 m)	404., III.	NI, vrh Korena je naravni skalnat greben.
T6	Kamenica (1050 m)	303., III.	Povojno granitno trig. znamenje: 15 × 15 cm, višina iz tal 8 cm, daljši križ. Okoli 0,7 m stran odlomljen M 1726. Trig. znamenje in mejnik se nahajata na kupu kamenja.
T7	Smrekovec nad Rakitno (957 m)	346., IV.	Povojno granitno trig. znamenje: 14 × 15 cm, višina iz tal 21 cm, daljši križ. Nahaja se na vrhu naravnega skalnatega grebena. Okoli 30 m pod trig. točko proti vzhodu, t.j. pod grebenom po pobočju navzdol leži izpužjen star, verjetno parcelni mejni kamen z vklesanim napisom II, višina 42 cm, višina fino obdelanega dela 27 cm, presek 16 × 11 cm. Vrh je v obliki trikotnika.
		N3	Tromeja k.o. Zabočevo, Preserje in Rakitna stoji na naravnem grebenu v obliki naravnih skal preseka 52 × 40 cm, na katerih so rdeče črte.

Št.	Ime	Št. trigonometrične točke, red	Podroben opis trigonometrične točke
		N4	Okoli 100 m proti jugovzhodu v smeri slemenitve najdemo na lomu meje k.o. starejši izpuljen zaobljen mejni kamen brez napisov: višina 60 cm, presek 32 × 19 cm; to je mejnik k.o., označen s številko N4 na starejših zemljiškokatastrskih načrtih.
T8	Srebotnik nad Rakitno (798 m)	250., III.	Vrh Srebotnika je naravni greben. Trig. znamenja ni več najti. Čez vrh gre meja k.o. Kamnik in Zabočevo, ki ji lahko lepo sledimo po gozdarskih oznakah na drevesih. Okoli 70 m severozahodno nad lokacijo trig. točke je tromeja k.o. Breg, Kamnik in Zabočevo, kjer najdemo naravne skale s črtami rdeče barve.

Slika 10: Smrekovec nad Rakitno: a) izsek iz franciscejskega zemljiškokatastrskega načrta Rakitne iz leta 1823 (SI AS 176/AV A139A13), b) lokacija N4 – starejši obdelani mejni kamen katastrske občine brez napisov, c) povojno trigonometrično znamenje IV. reda št. 346 vrh grebena, ki ga na sliki b vidimo v levem zgornjem vogalu in d) lokacija N3 – tromeja katastrskih občin, označena na naravni skali.

5 RAZPRAVA IN SKLEP

K dvema že prej razpoznanima pomembnima geodetskima znamenjema v bližini Krima, to sta trigonometrična točka I. reda št. 172 na Krimu (Oven in Škafar, 2022; Jenko, 2019) in trigonometrična točka IV. reda

590 Županov vrh nad Rakitno, kjer na enem mestu najdemo tri zaporedne tipe stabilizacij trigonometričnih točk nižjih redov (Triglav Čekada in Jenko 2020), smo s tem delom dodali kar lepo zbirko starejših mejnih znamenj katastrskih občin, ki si prav tako zaslužijo posebno pozornost in varovanje. To so mejna znamenja na vzhodni meji katastrskih občin Preserje in Rakitna, kamor spadata dve še stojči originalni mejni znamenji z grboma Bistre in Engelshausov ter z letnico 1726, tri mejna znamenja brez napisov in grbov, en kamniti osamelec z letnico 1823 ter dve podrti mejni znamenji. Mejna znamenja katastrske občine Preserje, ki izvirajo iz leta 1726, pa niso pomembna samo z geodetskega vidika, ampak tudi kot neposredni pričevalci o zgodovinskem dogajanju okoli njih, saj tri še vedno krasijo grbi nekdanje kartuzije Bistra in grofov Engelshausov, to je takratnih lastnikov gospostva Ig. Kot omenja že Preinfalk (2016), je večina spomina na to grofovsko družino, ki je nekdanj živila na Ižanskem, že zdavnaj zbledela, skupaj z uničenjem materilanih dokazov o njihovem obstoju. Zato ima najdba treh mejnikov z njihovim grbom še veliko večjo vrednost.

Z letom 1748 so mejo med Bistro in Engelshausi privzeli za mejo med notranjskim in gorenjskim okrožjem dežele Kranjske. Z letom 1770 so te mejnike uporabili tudi za mejnike konskripcijskih občin, ki so jih kasneje privzeli v franciscejsko katastrsko izmero kot katastrske občine. Te so ostale v veljavi vse do danes. Zato lahko trdimo, da so jasno določene in označene meje pomembne pri obvladovanju prostora, saj smo za obravnavani primer ugotovili, da je še vedno veljavna vzhodna meja katastrskih občin Preserje in Rakitna stara skoraj tristo let. Njene mejnike lahko štejemo med redke mejnike nekdanjih gospostev, na katerih so bili izklesani grbi in so se na naših tleh ohranili vse do danes. Poleg teh najdemo mejnike z grbi nekdanjih gospostev še v okolici Lipice, to so mejniki med nekdanjim mestom Trst in gosposčino Švarcenek, ki so bili postavljeni že leta 1751 ali celo prej (Triglav Čekada et al., 2022b), ter na severnem Primorskem mejnike kanalskega gospostva iz leta 1716 (Kozorog, 2008).

V članku smo si ogledali še predhodno mejo vicedomskih gozdov pod Krimom, ki ji danes lahko sledimo s preverbo povojnih trigonometričnih točk: na Planinskem griču, Lopati, Korenu, Kamenici in Smrekovcu nad Rakitno, koder je pred nakupom in razdelitvijo njihovih posesti v letu 1726 tekla meja vicedomskih gozdov s kartuzijo Bistra na zahodni strani in Engelshausi na vzhodni strani. Na Smrekovcu smo na lomu katastrske občine našli kamniti mejnik večje dimenzije, ki pa žal nima vidnih napisov, da bi ga lahko datirali. Drugod pa poleg večinoma ohranjenih povojnih trigonometričnih znamenj nismo našli nobenih drugih sledi, ki bi namigovala, da je posamezen vrh hriba kdaj predstavljal lastniško ali administrativno mejo. Edina izjema je vrh Kamenica, kjer pod polomljenim originalnim mejnikom z grbi iz leta 1726 in povojnim trigonometričnim znamenjem najdemo še kup kamenja, ki je najverjetneje imel že pred postavitvijo mejnika tudi mejno vlogo, saj se Kamenica nedvoumno omenja kot meja kartuzije Bistra že leta 1703 (Mlinarič, 2001, str. 313–314).

S terenskim delom smo ugotovili, da je veliko mejnikov katastrskih občin sicer označenih na franciscejskih zemljiškokatastrskih načrtih iz leta 1823, a ni nujno, da so se vsi ohranili oziroma da so bili v naravi res vsi označeni s klesanimi kamnitimi mejniki. Od 27 na terenu pregledanih lokacij iz gozdov pod Krimom, ki so na franciscejskih načrtih označene kot mejniki, smo le na osmih našli klesane mejnike oziroma njihove ostanke. Na eni, to je v Vrbici, pa se je ohranil kamniti osamelec večjih dimenzij, ki nedvoumno predstavlja mejnik iz leta 1823. Na veliko lokacijah smo našli le križišča nekdanjih poti ali naravne skale, ki so lahko nekoč sicer imele funkcijo mejnika, danes pa se izgubijo med podobnimi skalami, ki jih najdemo v bližini. Če se omejimo samo na lokacije, označene s črkami od B do M in letnico 1726 na

franciscejskih zemljiškokatastrskih načrtih na vzhodni meji katastrske občine Preserje, to je skupno enajst lokacij, le na štirih nismo našli ostankov starih klesanih mejnikov. Po skoraj tristo letih pet mejnikov še vedno stoji na originalnih lokacijah, dva pa sta podrta. Tak delež ohranjenih mejnikov lahko štejemo za precej velik in ga lahko pripišemo njihovi ugodni legi, saj so bili vseskozi v gozdu. Sama gozdarska dela pa so imela ponekod tudi negativne vplive, saj mejnikov na krajih, kjer danes najdemo razvejano mrežo križišč gozdnih poti, ne najdemo več, ker so jih najverjetneje uničili med spravljanjem lesa.

Kljub častitljivim trem stoletjem, s čimer se mejniki uvrščajo med pomembno kulturno dediščino, pa moramo kot geodetska stroka poskrbeti, da jih ohranimo na originalnih lokacijah, saj bodo le tako ohranili svojo še vedno veljavno upravno vlogo, to je vlogo mejnikov katastrskih občin in hkrati parcelnih mej.

Zahvala

Raziskava je delno nastala v okviru temeljnega raziskovalnega projekta J2-2489: *SLOKIN – Geokinematski model ozemlja Slovenije*, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Literatura in viri:

- AS (2023). Digitalizirano arhivsko gradivo starih katastrov, SI AS 176, SI AS 177, SI AS 178, SI AS 179, SI AS 180, SI AS 181, SI AS 182. VAC – virtualna arhivska čitalnica, ver. 1.25_5.3, Arhiv Republike Slovenije, <https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=23253&refCode=SI%20AS%20176&type=&subId=&subLink=>, https://podatki.gov.si/dataset/digitalizirano-arhivsko-gradivo-starih-katastrov-si-as-176-si-as-177-si-as-178-si-as-179-si-as-180-s?resource_id=1bce8be4-c865-4cb3-9f81-4ad907c72106, pridobljeno 1. 2. 2023.
- Badjura, R. (1953). Ljudska geografija: terensko izrazoslovje. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Bradara, T., Kuzmanovič, N. (2017). Novootkrivene granične oznake u Istarskima šumama. *Histria archaeologica*, 47, 283–297.
- Dolinar, F. M., et al. (2011). Slovenski zgodovinski atlas. Ljubljana: Nova revija.
- Ernst, J., Hiernseder, M., König, H., Lisec, A., Mansberger, R., Navratil, G., Scharr, K., Tucci, G., Twaroch, Ch., Waldhäusl, P. (2022). The network of boundaries and its monuments: thematic study and proposed strategy for world heritage nomination. Vienna, Florence, Ljubljana.
- eZKN (2018). eZKN – Pregledovalnik arhivskih zemljiškokatastrskih načrtov, ver. 1.0. Geodetska uprava Republike Slovenija. <https://gjs.gov.si/ezkn/>, pridobljeno 30. 3. 2023.
- Golec, B. (2014). Nastanek in razvoj slovenskih pokrajinskih imen z ozirom na identitete prebivalcev. V: Mihelič, D. (ur.). *Vizija raziskav slovenske gospodarske in družbene zgodovine*. Ljubljana: Založba ZRC, 337–348.
- Hiernseder, M., Twaroch, Ch. (2020). Grenzstein, Grenzbeschreibung, Karte: Eigentumsgrenzen im 17. und 18. Jahrhundert. *Österreichische Zeitschrift für Vermessung und Geoinformation*, 2, 75.
- Jenko, M. (2019). Zgodovinski pomen točke na Krimu. *Geodetski vestnik*, 63 (2), 279–281. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/63/2/gv63-2_jenko.pdf
- Kobe, K. (1961). Iz zgodovine Bistre. *Kronika*, 9 (3), 165–173.
- Kozorog, E. (2008). Mejna znamenja na Severnem Primorskem. *Goriški letnik: zbornik Goriškega muzeja*, 32, 77–90.
- Lisec, A., Dajnko, J., Flogie Dolinar, E., Čeh, M. (2020). Mreža meja in mejnikov: nominacija za Unescovo svetovno dediščino. *Geodetski vestnik*, 64 (3), 403–415. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/64/3/gv64-3_lisec.pdf
- Mlinarič, J. (2001). *Kartuzija Bistra*. Ljubljana: Družina.
- Oven, K., Škafar, R. (2022). Trigonometrična točka I. reda na Krimu – pobuda za spomenik državnega pomena. *Geodetski vestnik*, 66 (1), 99–110. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/66/1/gv66-1_Oven.pdf
- Preinfalk, M. (2016). Plemiške družine na Slovenskem – 16. stoletje. 1. del. *Od Barbov do Zetscherjev*. Ljubljana: Viharnik.
- PREG (2022). PREG, ver. 5.5.12, Geodetska uprava Republike Slovenija, <http://prostor3.gov.si/preg/>
- Rakitna (2021). Cerkev sv. Križa v Rakitni, <https://rakitna.si/zupnijska-cerkev-sv-kriza/>, pridobljeno 30. 3. 2023.
- Ribnikar, P. (1982). Zemljiški kataster kot vir za zgodovino. *Zgodovinski časopis*, 36 (4), 321–337.
- Slak, J., Triglav, J., Koračin, K., Ravnihar, F. (2020): Slovenska zemlja na katastrskih načrtih. Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije. https://www.e-prostor.gov.si/projekt/fileadmin/user_upload/gradiva/Slovenska_zemlja_na_katastrskih_nacrtih.pdf
- Stanič, R., Jakopič, T. (2005). *Osnove heraldike in istovetni simboli slovenskih občin*. Ljubljana: Lečnik: Heraldica Slovenica.
- Videčnik, A. (1997). *Ljubno ob Savinji – 750 let*. Ljubno: Občina.
- Triglav Čekada, M., Rože, A., Škafar, R. (2022b). Mejna znamenja katastrskih občin na Krasu, Matarskem podolju in v Brkinih: med dejstvi in mitologijo. *Geodetski vestnik*, 66 (3), 367–386. DOI: 10.15292/geodetski-vestnik.2022.03.367-386
- Triglav Čekada, M., Lojk, I., Škafar, R., Stopar, B. (2022a). Značilnosti stabilizacij trigonometričnih točk na Primorskem. *Geodetski vestnik*, 66 (2), 189–219.

DOI: 10.15292/geodetski-vestnik.2022.02.189-219

- Triglav Čekada, M., Oven, K., Radovan, D., Stopar, B., Koler, B., Kogoj, D., Kuhar, M., Lisec, A., Sterle, O., Režek, J. (2021b). Stalna geodetska znamenja kot temelj za delovanje geodetske stroke. *Geodetski vestnik*, 65 (2), 298–309. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/65/2/gv65-2_cekada.pdf
- Triglav Čekada, M., Oven, K., Radovan, D., Koler, B., Kogoj, D., Kuhar, M., Lisec, A., Sterle, O., Stopar, B. (2021a). Stalna geodetska znamenja kot temelj za kakovostno delovanje geodetske stroke. Ciljni raziskovalni projekt V2-1924: končno poročilo. Ljubljana: Geodetski inštitut Slovenije, 149 str. https://gis.si/wp-content/uploads/2021/05/koncno_porocilo_V2-1924_StalnaGeodetskaZnamenja_JDMM.pdf, pridobljeno 15. 5. 2023.
- Triglav Čekada, M., Jenko, M. (2020). Načini stabilizacije trigonometričnih točk skozi čas v Sloveniji. *Geodetski vestnik*, 64 (4), 469–488. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/64/4/gv64-4_cekada.pdf
- Triglav, J. (2018). 200 let katastra na Slovenskem. Življenje in tehnika, februar, 54–64.

- Triglav, J. (2009). Geodetsko-katastrski fondi Arhiva Republike Slovenije. *Geodetski vestnik*, 53 (2), 347–361. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/53/2/gv53-2_347-361.pdf
- eZKN (2018). eZKN Pregledovalnik arhivskih zemljiškokatastrskih načrtov, ver. 1.0. <https://gis.gov.si/ezkn/> pridobljeno 1. 11. 2022
- Zorn, M., Mikša, P. (2022). Mejniki na štajersko-ogrski meji: nekaj primerov iz občine Ljutomer in okolice. *Kronika*, 70 (3), 921–932. DOI: <https://doi.org/10.56420/Kronika.70.3.18>
- Zorn, M., Mikša, P. (2021). Boundary stones and their 'hidden' legacy in Slovenia. V: Krevs, M. (ur.). *Hidden geographies*. Cham: Springer Nature, 233–259. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-74590-5_11.
- Žontar, J. (1980). Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849. *Zgodovinski časopis*, 34 (1-2), 119–155.
- Žontar, J. (2006). Začetki občin na Kranjskem. *Arhivi*, 29 (1), 65–75.

Triglav Čekada M. (2023). Meje katastrskih občin pod Krimom: po sledih meje med Bistrom in Engelshausi iz leta 1726. *Geodetski vestnik*, 67 (3), 325–342.
DOI: <https://10.15292/geodetski-vestnik.2023.03.325-342>

doc. dr. Mihaela Triglav Čekada, univ. dipl. inž. geod.
Geodetski inštitut Slovenije in Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo
Jamova cesta 2, 1000 Ljubljana
mihaela.triglav@gis.si